

Ministru kabineta rīkojums Nr.163

Rīgā 2004.gada 18.martā (prot. Nr.13 19.§)

Par Rīcības programmu īpaši jutīgām teritorijām, uz kurām attiecas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem

1. Atbalstīt Rīcības programmu īpaši jutīgām teritorijām, uz kurām attiecas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem (turpmāk — programma).

2. Zemkopības ministrija ir atbildīga par programmas īstenošanu.

3. Zemkopības ministrijai sadarbībā ar Vides ministriju izstrādāt un, sākot ar 2005.gadu, katru gadu līdz 31.janvārim iesniegt izskatīšanai Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu par programmas īstenošanu.

4. Vides ministrijai sadarbībā ar Zemkopības ministriju izstrādāt un līdz 2004.gada 1.jūlijam iesniegt noteiktā kārtībā Ministru kabinetā noteikumu projektu par vides prasībām dzīvnieku novietņu izveidei un darbībai.

Ministru prezidents I.Emsis

Zemkopības ministrs M.Roze

(Ministru kabineta
2004.gada 18.marta rīkojums Nr.163)**Rīcības programmas īpaši jutīgām teritorijām, uz kurām attiecas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai pret lauksaimnieciskās darbības izraisīto piesārņojumu ar nitrātiem, kopsavilkums**

Eiropas Savienības Ministru padomes 1991.gada 12.decembra direktīvā 91/676/EEC "Par ūdeņu aizsardzību pret piesārņojumu ar nitrātiem, kas cēlušies no lauksaimnieciskās darbības" noteiktais mērķis ir samazināt Eiropas Savienības ūdeņu piesārņojumu ar nitrātiem, kuri cēlušies no lauksaimnieciskās darbības, un novērst to turpmāku piesārņojumu. Direktīvā izvirzīta prasība dalībvalstīm noteikt īpaši jutīgās teritorijas, no kurām piesārņojums ar slāpekļa savienojumiem nonāk pret to jutīgos ūdeņos, kā arī izstrādāt rīcības programmu un īstenot tajā ietvertos pasākumus, lai ierobežotu visu veidu slāpekli saturoša mēslojuma izmantošanu un sakārtotu organisko mēslojuma uzglabāšanu.

Prasības par īpaši jutīgo teritoriju noteikšanu un rīcības programmas nepieciešamību iekļautas likumā "Par

piesārņojumu". Bet kritēriji īpaši jutīgo teritoriju noteikšanai un īpaši jutīgo teritoriju robežas, kā arī īpaši jutīgo teritoriju apsaimniekošanas kārtība noteikta Ministru kabineta 2001.gada 18.decembra noteikumos Nr.531 "Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem". Īpaši jutīgo teritoriju robežas ir Dobeles, Bauskas, Jelgavas un Rīgas rajona administratīvās teritorijas robežas, izņemot Rīgas un Jūrmalas pilsētas administratīvās teritorijas robežu.

Rīcības programmā ir paredzēti pasākumi un uzdevumi, kas veicami, lai nodrošinātu kūtsmēsļu savākšanu un uzglabāšanu, kā arī mēslošanas līdzekļu iestrādāšanu augsnē.

Programmā iekļauto obligāto pasākumu īstenošanai nepieciešamais finansējums ir paredzēts Attīstības plānā (pasākumam "Investīcijas lauksaimniecības uzņēmumos" paredzētā kopējā finansējuma ietvaros) un Lauku attīstības plānā (pasākumam "Lauksaimniecības uzņēmumu atbalsts ES standartu sasniegšanā" paredzētā kopējā finansējuma ietvaros).

Lai īstenotu rīcības programmā izvirzītos pasākumus, konkrētas prasības, nosacījumi un ierobežojumi ir noteikti Ministru kabineta 2004.gada 16.marta noteikumos Nr.134 "Grozījumi Ministru kabineta 2001.gada 18.decembra noteikumos Nr.531 "Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem".

Rīcības programmā izvirzītos pasākumus īsteno četrus gadus laikā pēc rīcības programmas pieņemšanas.

Zemkopības ministrs M.Roze

Rīcības programma īpaši jutīgām teritorijām, uz kurām attiecas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem (informatīvā daļa)

1. Programmas sasaiste ar valdības un ministrijas prioritātēm un apstiprinātajiem politikas dokumentiem

Eiropas Savienības 1991.gada 12.decembra direktīva (91/676/EEC) (turpmāk — Nitrātu direktīva) ir pieņemta, lai noteiktu prasības un ierobežojumus ūdeņu aizsardzībai no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem. Šīs prasības un ierobežojumi izpaužas daudzos pasākumos, kuri jānostiprina katras Eiropas Savienības valsts nacionālajā tiesību sistēmā.

Līdzīgas rekomendācijas minētas 1992.g. Helsinku konvencijā par Baltijas jūras vides aizsardzību (HELCOM).

Ar Nitrātu direktīvas prasību izpildi saistītos jautājumus Latvijā risina jau kopš 1994.gada, kad sadarbībā ar Ziemeļvalstīm (Zviedriju un Norvēģiju) tika uzsākta lauksaimniecības noteču monitoringa sistēmas izveidošana. Pašreiz Latvijā trīs vietās (Dobeles, Saldus un Cēsu rajonos) izveidotas lauksaimniecības noteču monitoringa stacijas. Virszemes ūdeņu kvalitātes monitoringu veic Latvijas Vides aģentūra, jūras ūdeņiem Latvijas universitātes Hidroekoloģijas institūts un pazemes ūdeņu — Valsts Ģeoloģijas dienests. Latvijā Vides nacionālās monitoringa programmas ūdeņu monitoringa atbilstību Eiropas Savienības direktīvām un it īpaši ES ūdeņu Struktūrdirektīvai Latvijā izvērtē Latvijas Vides aģentūra.

Saskaņā ar Nitrātu direktīvas prasībām, katrai dalībvalstij jāizstrādā Labas lauksaimniecības prakses nosacījumi un Rīcības programma, kurā tiek noteikta apsaimniekošanas kārtība īpaši jutīgajās teritorijās. Šo abu dokumentu mērķis ir veicināt pasākumus ūdens un augsnes aizsardzībai no piesārņojuma ar nitrātiem.

Labas lauksaimniecības prakses nosacījumi (turpmāk — LLPN) tika izstrādāti 1998. – 1999.gadā sadarbībā ar Dānijas Lauksaimniecības konsultāciju centru un saskaņoti ar Zemkopības un Vides ministriem 1999.gada jūnijā, kurš ir plašs praktisku padomu, rekomendāciju un likumu apkopojums, kas aptver galvenās lauksaimnieciskās darbības sfēras, un izpildāmi pēc brīvprātības principa visā Latvijas teritorijā.

2001.gada 1.martā pieņemtais likums "Par piesārņojumu" deleģē Ministru kabinetam tiesības noteikt īpaši jutīgās teritorijas un izstrādāt Ministru kabinetam noteikumus par rīcības programmu īpaši jutīgajās teritorijās, kā arī programmas ieviešanas termiņus. Saskaņā ar likuma 18.panta ceturto daļu Vides ministrs pēc saskaņošanas ar Zemkopības ministru šā panta otrās daļas 2.punktā minēto īpaši jutīgo teritoriju apsaimniekošanas pasākumu koordinācijai izveido konsultatīvu padomi (Vides ministra 2004.gada 18.februāra rīkojums Nr.58), iekļaujot tajā pārstāvjus no Vides ministrijas, Zemkopības ministrijas un Veselības ministrijas un šo ministriju padotībā esošajām institūcijām, kā arī sabiedrisko organizāciju pārstāvjus, un apstiprina šīs padomes nolikumu.

Īpaši jutīgās teritorijas noteikšanas kritēriji iestrādāti 2001.gada 18.decembra Ministru kabineta noteikumos Nr.531

“Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem”. Šīm teritorijām izvirzītas paaugstinātas prasības ūdens un augsnes aizsardzībai pret lauksaimnieciskās darbības izraisīto piesārņojumu ar nitrātiem, kā arī noteikta apsaimniekošanas kārtība īpaši jutīgajās teritorijās.

Pamatojoties uz monitoringa datiem, Latvijā pašlaik ir noteiktas atsevišķas paaugstinātam riskam pakļautas zonas — īpaši jutīgās teritorijas, kuras atrodas — Lielupes un Daugavas upju baseinos. No Nitrātu direktīvas viedokļa šajās teritorijās lielākais noteiktais ūdeņu piesārņojums ir 38 mg/l, taču Nitrātu direktīvas noteiktā nitrātu koncentrācijas robežvērtība 50 mg/l netiek pārsniegta. Tomēr, ņemot vērā pakāpenisku pāreju uz intensīvākām saimniekošanas metodēm nākotnē, lauksaimniecība var apdraudēt iekšējo ūdeņu un Rīgas jūras līča ūdeņu kvalitāti un tādēļ šajās zonās ir jāpilda darbības programmas, kurās iekļauti obligātie pasākumi.

Lai veicinātu ūdens un augsnes aizsardzību no piesārņojuma ar nitrātiem, zemes īpašniekiem un lietotājiem veicot lauksaimnieciskās darbības, zemkopības ministrs apstiprina ieteikumus, kuros ietverti labas lauksaimniecības prakses nosacījumi. Daļa no Labas lauksaimniecības prakses nosacījumos ietvertajiem pasākumiem ir iestrādāti īpaši jutīgo teritoriju apsaimniekošanas programmā kā obligātais prasību minimums.

Īpaši jutīgās teritorijas atrodas Dobeles, Bauskas, Jelgavas un Rīgas rajona administratīvo teritoriju robežās (78 pagasti), izņemot Rīgas un Jūrmalas pilsētas administratīvo teritoriju.

1.attēls Īpaši jutīgās teritorijas

Rīcības programmas izstrādāšanā piedalījās Zemkopības ministrijas, Vides ministrijas, Latvijas Lauksaimniecības universitātes un citu institūciju speciālisti. Aktīvi Rīcības programmas apspriešanā piedalījās Lauksaimnieku organizāciju sadarbības padome (LOSP), iesniedzot dažādus priekšlikumus un iebildumus.

Rīcības programmas sekmīga īstenošana ir iespējama, ja lauksaimnieki un ar laukiem saistītie cilvēki tiek informēti par rīcības programmā noteiktajiem pasākumiem un ar tiem saistītajām prasībām, dažādiem saimniekošanas ierobežojumiem lauksaimnieciskā piesārņojuma novēršanai, kā arī iesaistīto institūciju atbildības un kontroles funkcijām. Lai šīs prasības būtu saistošas īpaši jutīgo teritoriju lauksaimniekiem, konkrētas prasības un ierobežojumi ir iestrādāti grozījumos Ministru kabineta 2001.gada 18.decembra noteikumos Nr.531 “Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem”.

Tā kā Rīcības programmas realizācijai finansējums nav paredzēts, iespējamie finansējuma avoti ir Latvijas Lauku attīstības plāna 2004 – 2006.gadam pasākuma “Agrovide” apakšpasākuma “Videi draudzīga saimniekošana lauksaimniecībā izmantojamās zemēs”, kur par mērķa teritoriju pamatojoties uz Ministru kabineta 2001.gada 18.decembra noteikumiem Nr.531 noteikta īpaši jutīgā teritorija, kas arī nosaka atbalstu saņemšanas iespējas fiziskām un juridiskām personām, kuras nodarbojas ar lauksaimniecības produkcijas ražošanu un kuru apsaimniekotā platība atrodas šajā teritorijā. Apakšpasākumā ietvertās atbalstāmās aktivitātes ir par zaudējumu segšanu par neiegūtajiem ienākumiem no ražas, par izveidoto zālāju kā — veģetācijas buferjoslu gar upēm, ezeriem, ūdenskrātuvēm un meliorācijas sistēmu novadgrāvjiem; tīrumu buferjoslu. Lauku attīstības plāna ietvaros atbalstāmo pasākumu skaitā ir arī “Dzīvnieku labturības apstākļu uzlabošana saimniecībās”, tuvinot tos ES standartiem”, kā arī pasākuma “Apmācības” ar mērķi palīdzēt lauku iedzīvotājiem izglītoties izmantojot šī plāna ietvaros pieejamo atbalstu.

Vides ministrijas izstrādātā un apstiprinātā monitoringa programma radīs iespēju iegūt informāciju par virszemes un pazemes ūdeņu ekoloģisko un hidroķīmisko stāvokli, kas savukārt ļaus kontrolēt rīcības programmā noteikto pasākumu un to izpildes efektivitāti.

Pārejas periods, kurš noteikts rīcības programmas īstenošanai, ļaus lauksaimniekiem pakāpeniski un plānveidīgi realizēt programmā iestrādātos pasākumus un uzdevumus.

Realizējot programmā noteiktās prasības, īpaši jutīgo teritoriju lauksaimniekiem ar Zemkopības ministrijas atbalstu būs iespējams sakārtot savas saimniecības un, saimniekojot saskaņā ar Labas lauksaimniecības prakses nosacījumiem, nepiesārņot vidi un saglabāt Latvijas dabas vērtības.

Rīcības programmu ieviesīs četru gadu laikā pēc tās apstiprināšanas.

1.1. Programmas sasaiste ar esošo normatīvo bāzi

1.1.1. ES direktīvas

— 1991.gada 12.decembra direktīva 91/676/EEC *Par ūdeņu aizsardzību pret lauksaimnieciskās darbības rezultātā radušos piesārņojumu ar nitrātiem* (Directive on the Protection of Waters Against Pollution Caused By Nitrates from Agricultural Sources);

— 2000.gada 23.oktobra direktīva 2000/60/EC *ES Ūdeņu struktūrdirektīva* (Water Framework Directive (WFD));

— 1975.gada 16.jūnija direktīva 75/440/EEC *Par dzeramā ūdens ieguvei paredzētā virszemes ūdens kvalitāti dalībvalstīs* (Council Directive Concerning the Quality Required of Surface Water Intended for the Abstraction of Drinking Water in the Member States);

— 1975.gada 8.decembra direktīva 76/160/EEC *Par peldūdeņu kvalitāti* (Council Directive Concerning the Quality of Bathing Water);

— 1998.gada 3.novembra direktīva 98/83/EC *Par dzeramā ūdens kvalitāti* (Directive on the Quality of Water Intended for Human Consumption).

1.1.2. Starptautiskās konvencijas

Helsinku 1992.gada konvencija *Par Baltijas jūras vides aizsardzību*. (Convencion on the protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area, Helsinki, 1974, 1992). Latvija Republikas Saeima ratificējusi 1994.gada 3.martā ar likumu *Par 1974.gada un 1992.gada Helsinku konvencijām par Baltijas jūras reģiona jūras vides aizsardzību* (10.03.1994.).

Latvijai saistošas HELCOM Konvencijas III pielikuma 2.daļas prasības par lauksaimniecību.

1.1.3. Latvijas Republikas likumi

— 1991.gada 6.augustā ar grozījumiem 2002.gada 23.janvārī Likums *“Par vides aizsardzību”*;

— 2001.gada 1.jūlijā Likums *“Par piesārņojumu”*;

— 1997.gada 25.februārī *Aizsargjoslu likums*;

— 2003.gada 22.novembrī Likums *“Par meliorāciju”*;

— 1996.gada 8.novembrī *Lauksaimniecības likums*;

— 2001.gada 16.novembrī *Mēslošanas līdzekļu aprītes likums*;

— 2001.gada 16.novembrī *Ūdens apsaimniekošanas likums*.

1.1.4. Ministru kabineta noteikumi

— 1999.gada 5.janvārī MK Noteikumi Nr.8 *“Aizsargjoslu ap ūdens ņemšanas vietām noteikšanas metodika*;

— 2001.gada 18.decembrī MK Noteikumi Nr.531 *“Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem”*;

— 2002.gada 22.janvārī MK Noteikumi Nr.34 *“Par piesārņojošo vielu emisiju ūdenī”*;

— 2002.gada 12.martā MK Noteikumi Nr.118 *“Par virszemes un pazemes ūdeņu kvalitāti”*;

— 2002.gada 20.augustā MK Noteikumi Nr.365 *“Noteikumi par notekūdeņu dūņu un to kompostu izmantošanu, monitoringu un kontroli”*;

— 2003.gada 29.aprīļa MK Noteikumi Nr.235 *“Dzeramā ūdens obligātās nekaitīguma un kvalitātes prasības, monitoringa un kontroles kārtība”*;

— 2003.gada 13.maijā MK Noteikumi Nr.258 *“Noteikumi par ekspluatācijas aizsargjoslu ap meliorācijas būvēm un ierīcēm noteikšanas metodiku lauksaimniecībā izmantojamās zemēs un meža zemēs”*.

1.1.5. Programmas

— Vides aizsardzības politikas plāns;

— Vides nacionālā monitoringa programma;

— *Bioloģiskās daudzveidības nacionālā programma;*

— *Vienotais programmdokuments 2004. – 2006.g.;*

— Lauku Attīstības plāns 2004. – 2006.g.

2. Programmas mērķis un apakšmērķi

Mērķis: samazināt un novērst tālāku ūdens un augsnes piesārņojumu ar nitrātiem, kuri cēlušies no lauksaimnieciskās darbības.

Apakšmērķi:

1. Noteikt pasākumus efektīvai ūdens un augsnes aizsardzībai pret lauksaimnieciskās darbības izraisīto piesārņojumu ar nitrātiem īpaši jutīgajās teritorijās.
2. Sakārtot organiskā mēslojuma saimniecību īpaši jutīgajās teritorijās.
3. Noteikt ierobežojumus dažu mēslojumu veidu iestrādei augsnē.
4. Nodrošināt mēslošanas plānošanas pasākumu ieviešanu.
5. Sekmēt valsts institūciju sadarbību un rīcības koordināciju lauksaimniecības izraisītā piesārņojuma kontrolē.
6. Veicināt izglītošanas pasākumus lauksaimnieku saimniekošanas prasmes un efektivitātes paaugstināšanai.

3. Īpaši jutīgās teritorijas raksturojums

Rīgas, Jelgavas, Dobeles un Bauskas rajoni atrodas Rīgas jūras līča baseinā un aizņem lielāko daļu no Lielupes baseina, nelielu daļu no Daugavas un Gaujas baseina, kā arī nedaudz no Ventas baseina. Lielupes un Daugavas upju līčos un pļavās sastopamas īpaši aizsargājamas sugas un biotopi.

Īpaši jutīgās teritorijas kopumā aizņem 8160,5 km². Bauskas un Jelgavas rajoni atrodas Zemgales līdzenumā. Dobeles rajons novietojies Austrumkurzemes augstienes austrumu nogāzē, kura pāriet Zemgales līdzenumā.

Lielupes baseinā Misas upē leļpus Olaines maksimālā novērotā nitrātu koncentrācija ir 38,1 mg/l un Lielupē leļpus Kalnciema 34,8 mg/l. Šīs ir augstākās novērotās nitrātu koncentrācijas īpaši jutīgajās teritorijās. Vislielākā augu barības elementu iznese konstatēta Zemgales centrālās daļas sateces baseinā, kur aramzemes īpatsvars augu sekā sasniedz 80 – 90 %, kas ir saistīts ar slāpekļa minerālmēslojuma izmantošanu. Valsts centrālajā daļā (Dobeles, Jelgavas, Bauskas un Rīgas rajonos) minerālmēslojuma izmantošana sasniesi vidēji 90 kg/ha. Diemžēl Latvijā nav precīzu statistikas datu par minerālmēslojuma iestrādi pagastu līmenī.

Īpaši jutīgajā teritorijā lauksaimniecībā nodarbināto cilvēku skaits ir 42 934 cilvēku, kas ir 15 % no visiem Latvijā lauksaimniecībā nodarbinātajiem.

Īpaši jutīgās teritorijas atrodas vienā no Latvijas siltākajiem un sausākajiem reģioniem. Vidējais nokrišņu daudzums gadā ir 560 mm, gada vidējā temperatūra 5,50 C, bezsalnu periods ilgst vidēji 134 dienas.

Īpaši jutīgajā teritorijā valdošie ir dienvidrietumu un rietumu vēji. Vienlaidus sniega kārtā parasti izveidojas decembra trešās dekādes sākumā un saglabājas 98 dienas. Augsnes sasalšanas vidējais dziļums 56cm, maksimālais 124 cm.

Latvijas teritorijā Zemgales reģionā ir visauglīgākās augsnes ar augstu kadastrālo vērtību¹, kā arī augkopības produkcijas ražošanā visintensīvāk izmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes (turpmāk LIZ) (aptuveni 364 tūkst. ha jeb 15 % no valsts kopējās LIZ), kurās aramzemes īpatsvars LIZ sastāvā ir 87 %.

Šajās teritorijās saimnieko aptuveni 24 tūkst. lauku saimniecību, kas ir 14 % no visām lauku saimniecībām valstī.

Pēc Valsts statistikas pārvaldes datiem Bauskas, Dobeles, Jelgavas un Rīgas rajonos lauksaimniecībā izmantojamās zemes ir 312072 ha, no kuriem ir 257137 ha aramzemes, 4037 ha aizņem ilggadīgie stādījumi, 17352 ha ganības un 12712 ha ir neizmantotā LIZ. Savukārt no aramzemes kopējās platības tiek apsēti 80 %, atmata sastāda 10,3 % un papuve 9,7 %. Galveno kultūraugu īpatsvars aramzemē: graudaugi 28,5 %, tritikāle 0,6 %, ziemas rapsis 0,86 %, ilggadīgie zālāji 14,9 % un lopbarības kultūraugi 14,8 %.

Ar lopkopību īpaši jutīgajās teritorijās nodarbojas 1940 saimniecības. 1853 saimniecībās ir 5 — 50 dzīvnieku vienības, kuras sastāda lielāko daļu no visām lopkopības saimniecībām šajā teritorijā, 25 saimniecībās ir 51 – 100 dzīvnieku vienību, 24 saimniecībās no 101 līdz 250 dzīvnieku vienību un 38 saimniecībās ir virs 250 dzīvnieku vienību.

Tā kā kūtsmēslo krātuvju ierīkošanas izmaksas ietekmē saimniecības lielums, tad organiskā mēslojuma saimniecības sakārtošanai īpaši jutīgajās teritorijās nepieciešami vislielākie ieguldījumi. Diemžēl nav datu par lopkopības uzņēmumu nodrošinājumu ar videi drošām kūtsmēslo krātuvēm īpaši jutīgajās teritorijās.

4. Plānotie programmas rezultāti

1. Izbūvētās videi drošas kūtsmēsļu krātuves:

- nodrošinās mēslojuma uzglabāšanu laika periodā, kad tā iestrāde augsnē nav atļauta,
- samazinās kūtsmēslos saturošo barības elementu zudumus;
- novērsīs virszemes noteci (noplūdi gruntsūdeņos);
- samazinās gaisa piesārņojumu.

2. Noteiktie ierobežojumi mēslojuma iestrādei augsnē nodrošinās augsnes auglības uzturēšanu un samazinās vides piesārņojumu.

3. Organiskā mēslojuma noteiktie izkliedes un iestrādes periodi nodrošinās mēslojumā esošo augu barības elementu pilnīgāku izmantošanu un samazinās nekontrolētu mēslojuma nokļūšanu vidē.

4. Augu maiņas principa ievērošana ļaus pilnīgāk izmantot augsnes potenciālo auglību, to atjaunot un nodrošināt vidi saudzējošu ražošanu.

5. Minimālās veģetācijas uzturēšana t.s. "zaļās platības" rudens – ziemas periodā nodrošinās augsnes erozijas un augu barības elementu izskalošanās ierobežošanu.

6. Minerālmēsļu lietošana tikai kultūraugu veģetācijas periodā un optimālās normās samazinās virszemes un pazemes ūdeņu piesārņojumu.

7. Mēslošanas plāni nodrošinās augu barošanas režīmu ekonomiski izdevīgu ražu iegūšanai, mērķtiecīgu augsnes auglības regulēšanu, iespēju prognozēt augu barības elementu režīma izmaiņas augsnē, kā arī mēslošanas līdzekļu lietošanas vajadzību un vides piesārņojuma samazināšanu.

5. Programmas rezultātu sasniegšanas rādītāji

1. Realizējot programmu 80 % saimniecību, kurās ir 5 un vairāk dzīvnieku vienību, tiks ierīkotas videi drošas kūtsmēsļu krātuves.

2. Samazināsies lauksaimniecības noplūdes 364 000 ha lauksaimniecībā izmantojamo zemju.

3. Visās saimniecībās iestrādātā (izmantotā) organiskā mēslojuma daudzums gadā nepārsniegs 210 kg slāpekļa uz hektāru (pirmos četrus gadus).

4. Mēslošanas plānus izstrādās visās saimniecībās, kurās sējplatības ir 10 ha un lielākas, bet augļu un dārzeņu saimniecībās — 3 ha un lielākā platībā.

5. Saimniecībās 50 % no lauksaimniecībā izmantojamās zemes rudens — ziemas periodā nodrošinās ar "zaļām platībām" minimālās veģetācijas uzturēšanai.

6. Virszemes un pazemes ūdeņos nitrātu saturs nepārsniegs Nitrātu direktīvā un 2001.gada 18.decembra Ministru kabineta noteikumos Nr.531 "Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem" noteikto robežvērtību 50 mg/l.

6. Galvenie pasākumi un uzdevumi programmas rezultātu sasniegšanai

Rīcības programmā noteikto pasākumu izpilde pamatojas uz noteiktām prasībām un ierobežojumiem, kas veicami, lai samazinātu lauksaimnieciskās darbības izraisīto nitrātu emisiju:

– kūtsmēsļu krātuvju tilpumam jānodrošina mēslojuma uzglabāšanu laika periodā, kad tā iestrādāšana augsnē nav atļauta. Kūtsmēsļu krātuvju konstrukcijai jānodrošina kūtsmēsļu savākšana un uzglabāšana, lai samazinātu barības elementu zudumus un vides piesārņojumu;

— mēslošana ar organiskajiem un minerālmēsliem jāveic atbilstoši noteiktām prasībām, kas ir būtisks faktors augsnes auglības uzturēšanā un kultūraugu audzēšanā, jo nepareiza mēslojuma lietošana var izsaukt būtisku vides piesārņojumu;

— minerālmēsļu izsēja ir jāveic pēc iespējas tuvāk laikam, kad notiek tā intensīva uzņemšana augos, un normas jānosaka, ņemot vērā augu vajadzību pēc barības elementiem plānotās ražas ieguvei, un jākorģē, balstoties uz barības elementu saturu augsnē un lietotajos organiskajos mēslošanas līdzekļos;

— mēslošanas plānošanas uzdevums nodrošina augu barošanas režīmu ekonomiski izdevīgu ražu iegūšanai, kā arī augsnes auglības saglabāšanu un vides piesārņojuma samazināšanu.

Pasākumi	Uzdevumi pasākumu veikšanai
Kūtsmēsļu krātuvju sakārtošana un izbūve	<p>— sakārtot esošas un izbūvēt jaunas kūtsmēsļu krātuves atbilstoši vides prasībām paredzot tādu tilpumu, lai nodrošinātu savāktā mēslojuma apjoma uzkrāšanu pakaišu kūtsmēsļu krātuvēs vismaz sešus mēnešus, bet šķīdzmēsļu un vircas krātuvēs — septiņus mēnešus;</p> <p>— vircu no cieto kūtsmēsļu krātuvēm savākt atsevišķā krātuvē, kuras tilpums nodrošina septiņos mēnešos savāktā apjoma uzkrāšanu;</p> <p>— šķīdzmēsļu krātuves nosegt ar pārsegu, kurš samazinās un aizkavēs amonjaka iztvaikošanu un smaku izplatīšanos;</p>
Mēslojuma lietošanas ierobežojumi	<p>Jebkura veida mēslojumu:</p> <p>— neizklieģēt uz sasalušas, pārmitras un ar sniegu klātas augsnes;</p> <p>— palienēs un plūdu apdraudētās teritorijās izklieģēt tikai pēc iespējamo plūdu sezonas beigām; minerālmēsļus šādās platībās izsēj tikai kultūraugu veģetācijas periodā;</p> <p>— neizklieģēt vietās, kur tas ir aizliegts normatīvajos aktos par aizsargjosļu aizsardzību;</p> <p>— neizklieģēt nogāzēs ar slīpumu virs 10° uz ūdenkrātuvju pusi un tuvāk par 50 m no ūdenstilpes vai ūdensteces krasta līnijas; mēslojumu izklieģēt tikai tad, ja lauku klāj augu sega vai arī mēslojums nekavējoties tiek iestrādāts tieši augsnē.</p>
Organiskā mēslojuma lietošana	<p>— pakaišu kūtsmēsļus, šķīdzmēsļus un vircu neizklieģēt laika posmā no 15.novembra līdz 1.martam;</p> <p>— pakaišu kūtsmēsļus pēc izklieģēšanas uz aramzemes iestrādāt 24 stundu laikā, šķīdzmēsļus un vircu — ne vēlāk kā 12 stundu laikā;</p> <p>— vismaz pusi ziemas periodā uzkrāto šķīdzmēsļu izmantot kultūraugu mēslošanai līdz 1.jūlijam;</p> <p>— rudenī šķīdzmēsļus lauka mēslošanai lietot tikai kopā ar augu pēcplaujas atliekām (rugājiem, sasmalcinātiem salmiem, zālāju sakņu masu), iestrādājot tos augsnē ar lobīšanas vai aršanas metodi;</p> <p>— nodrošināt, lai katrā saimniecībā izmantojamās platībās iestrādātais organiskā mēslojuma daudzums gadā nepārsniegtu 210 kg slāpekļa uz hektāru, kas atbilst 2,1 dzīvnieku vienībai uz hektāru;</p> <p>— ja saimniecībā saražotais organiskā mēslojuma daudzums gadā pārsniedz 210 kg slāpekļa/ha, tad saimniecībai jāslēdz līgums par organiskā mēslojuma izmantošanu citu saimniecību lauksaimniecībā izmantojamās platībās un nodrošināt, ka atsevišķā saimniecībā lauksaimniecībā izmantojamās platībās iestrādātais organiskā mēslojuma daudzums gadā nepārsniedz 210 kg slāpekļa uz hektāru.</p>
Minerālmēsļu lietošana	<p>— mēslošanā izmantot tikai valsts uzraudzībā un kontrolē esošos mēslošanas līdzekļus, kuri atbilst normatīvo aktu prasībām par mēslošanas līdzekļu apriti;</p> <p>— minerālmēsļus vietās, kur gruntsūdens līmenis paceļas līdz zemes virspusei, lietot tikai pēc gruntsūdens līmeņa krišanās un lauka apžūšanas;</p> <p>— slāpekļa minerālmēsļus pamatmēslojumā lietot īsi pirms kultūrauga sējas vai stādīšanas;</p> <p>— ja minerālaugsnēs kultūraugiem nav lietoti organiskie mēsļi, lietot nosacītās maksimāli pieļaujamās slāpekļa minerālmēsļu normas kg/ha: tīrumu un pļavu stiebrzāles 190, zālāji ar lielu tauriņziežu pārsvaru — 35, ziemas kvieši — 180, ziemas mieži — 150, ziemas tritikāle — 140, ziemas rudzi — 130, vasaras kvieši — 170, vasaras mieži — 130, auzas — 110, cukurbietes — 190, kartupeļi — 150, rapsis eļļas ieguvei — 200, eļļas līni — 60, pākšaugi — 40, kukurūza — 160, zemenes — 120, augļu koki — 130, burkāni — 160, citi dārzeņi — 220 un kultivētās ganības 240.</p> <p>— slāpekļa minerālmēsļus zālājiem (tīrumi, pļavas, ganības) lietot līdz 15.septembrim, bet fosfora un kālija minerālmēsļus — līdz 15.oktobrim.</p>
Mēslošanas plānošana un augu maiņa	<p>— mēslošanas plānu, kurš pamatots ar augsnes agroķīmiskās izpētes datiem, sagatavot visās saimniecībās, kurās mēslošanas līdzekļus lieto 10 ha un lielākā platībā, bet augļu un dārzeņu saimniecībās — 3 ha un lielākā platībā,</p> <p>— mēslošanas plānu saimniecībās sagatavot vienam gadam;</p> <p>— mēslošanas plānu izstrādāt esošā gada pavasara — vasaras periodam ne vēlāk kā līdz 31.martam, bet zālāju un nākamā gada ražai sēto ziemāju mēslošanai rudens periodā — ne vēlāk kā līdz 31.jūlijam. To sagatavot, pamatojoties uz augšņu agroķīmiskās izpētes datiem, kuri nav vecāki par pieciem gadiem,</p> <p>— rudens – ziemas periodā vismaz 30 % pirmajos divos gados un vismaz 50 % turpmākajos Rīcības programmas realizācijas gados no lauksaimniecībā izmantojamās zemes saimniecībā nodrošināt ar "zaļajām platībām" minimālās</p>

veģetācijas uzturēšanai;
— lauka vēstures uzskaiti (sākot ar Rīcības programmas ieviešanas otro gadu) veic saimniecībās, kurās mēslošanas līdzekļus lieto 10 ha un lielākā platībā, bet augļu un dārzeņu saimniecībās — 3 ha un lielākā platībā;
— augu maiņas plānu pēc Zemkopības ministrijas apstiprinātas metodikas, izstrādā saimniecībās, kurās sējplatība ir 10 ha un vairāk.

7. Uzdevumu izpildes laika plānojums

1. Kūtsmēsļu krātuvju sakārtošana un izbūve: 2005.gadā — 10 % saimniecībās, 2006.gadā — 30 %, 2007.gadā — 60 % un līdz 2008.gada vidum 80 % saimniecību.
2. Mēslojuma lietošanas ierobežojumi jāšāk ieviest ar Rīcības programmas pirmo gadu.
3. Organiskā mēslojuma lietošanas nosacījumus ieviest ar rīcības programmas pirmo gadu.
4. Minerālmēsļu lietošanas nosacījumi jāšāk pildīt, sākot ar rīcības programmas pirmo gadu.
5. Augu maiņas plānus izstrādā pieciem gadiem, sākot ar Rīcības programmas pirmo gadu.
6. Mēslošanas plānu, kura pamatā ir augsnes agroķīmiskās izpētes dati, sagatavo vienam gadam visās saimniecībās, kurās mēslošanas līdzekļus lieto 10 ha un lielākā platībā, bet augļu un dārzeņu saimniecībās — 3 ha un lielākā platībā, bet ne vēlāk kā Rīcības programmas ieviešanas ceturtajā gadā.
7. Lauka vēsturi nodrošina ar Rīcības programmas ieviešanas otro gadu.
8. Rīcības programmas pirmajos divos gados rudens – ziemas periodā vismaz 30 % (ceturtajā gadā vismaz 50 %) no lauksaimniecībā izmantojamās zemes saimniecībā paredz "zaļām platībām" minimālās veģetācijas uzturēšanai.

8. Galvenie uzdevumu un pasākumu finansējuma avoti programmas realizēšanai

Valsts budžetā nav paredzēts finansējums Rīcības programmas realizācijai. Iespējamie finansējuma avoti Rīcības programmā iekļauto pasākumu īstenošanai norādīti tabulā.

Pasākumi, uzdevumi	Finansējuma avots	Izpildes rādītāji	Atbildīgais
1. Lauksaimniecības uzņēmumos izveidot atbilstošu organiskā mēslojuma uzglabāšanu	1. Lauksaimniecības uzņēmumu atbalsts no Vienotā programmdokumenta 2.4.4.1. pasākuma "Investīcijas lauksaimniecības uzņēmumos" 2. Lauksaimniecības uzņēmumu atbalsts veikto investīciju kompensēšanai (Lauku attīstības plāna 3. pasākums Lauksaimniecības uzņēmumu atbalsts ES standartu sasniegšanā vides aizsardzības, dzīvnieku labturības, higiēnas un darba drošības jomās).	— Veiktas investīcijas kūtsmēsļu saimniecības sakārtošanai.	Zemkopības ministrija (ZM)
2. Kredītu garantijas Lauksaimniecības uzņēmumiem	VAS "LAF" garantē lauku un lauksaimniecības attīstībai izsniegtos kredītus (negarantē kredīta procentus un līgumsodu), ja kredīta ņēmējam pietrūkst kredīta nodrošinājuma).		Lauku attīstības fonds (LAF)
3. Nodrošināt videi nekaitīgu kultūraugu mēslošanas sistēmu	Vienotā programma dokumenta 4.4.4. pasākums:	— Sagatavoti mēslošanas plānu izstrādes kritēriji.	Agroķīmisko pētījumu centrs (APC), ZM, Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs (LLKC)
1) Augsnes agroķīmiskā izpēte	Lauku teritoriju pārveidošanās un attīstības veicināšana Lauksaimniecības subsīdiju valsts programma 2004.gadam 4.nolikuma "Izglītības, zinātnes un informācijas izplatīšana, 4.sadaļa Lauksaimniecībā pielietojamie zinātniskie projekti	— Ņemti augsnes paraugi saimniecībās, noteikts augsnes skābums, organisko vielu, kustīgā fosfora, kālija un apmaiņas magnija saturs, novērtēti analīžu rezultāti, sagatavotas agroķīmiskās kartes un ieteikumi izpētes materiālu izmantošanai, — uzturēta datu bāze augsnes auglības	

		stāvokļa izmaiņu analīzei.	
2) Augsnes minerālā slāpekļa monitorings		— Izstrādāta monitoringa metodika, izvēlētajās vietās ņemti augsnes paraugi, noteikts minerālā slāpekļa saturs augsnē pavasarī, precizēta minerālā slāpekļa satura prognoze un sniegti ieteikumi slāpekļa mēslojuma devu korekcijai.	APC, ZM
3) Kūtsmēsļu normatīvu pilnveidošana		— Ņemti kūtsmēsļu paraugi, noteikts to ķīmiskais sastāvs, veikta datu matemātiskā apstrāde un precizēti kūtsmēsļu normatīvi dažādām mājdzīvnieku grupām dažādos to turēšanas un ēdināšanas apstākļos. — Demonstrējumu saimniecību izvēle, metodiskā vadība.	APC, ZM, LLKC
4. Izglītības pasākumi lauksaimnieku saimniekošanas prasmes un efektivitātes paaugstināšanai 1) Kursi 2) Semināri 3) Pieredzes apmaiņas braucieni 4) Mācību informatīvie materiāli	Vienotā programmdokumenta 4.4.7.pasākums "Apmācības" ZM un LLKC ikgadējā līguma ietvaros	— Veiktas apmācības, lai pilnveidotu lauk-saimnieku zināšanas par kultūraugu audzēšanu un mēslošanas līdzekļu pielietojumu, lauk-saimniecības radīto piesārņojumu un tā sekām, organiskā mēslojuma uzglabāšanas un izklīdes pasākumiem. — Iepazīstināti ar vides problēmām, ko rada lauksaimnieciskā darbība. — Informēti par ES un Latvijas normatīvo bāzi. — Gūta pieredze apmeklējot lauka izmēģinājumu un demonstrējuma saimniecības. — Sagatavota metodika lauka vēstures, augu maiņas un mēslošanas plāna īstenošanai.	LLKC

9. Par pasākumu izpildi atbildīgās institūcijas

Rīcības programmas ieviešanu un pārraudzību izpilda un kontrolē galvenokārt Zemkopības ministrija un Vides ministrija un to pakļautībā esošās institūcijas. Zemkopības ministrija ir atbildīga par Rīcības programmas izpildi. Vides ministrija apstiprina īpaši jutīgās teritorijas apsaimniekošanas konsultatīvo padomi. Tās pakļautībā esošās institūcijas koordinē monitoringa programmas izpildi, kā arī veic Rīcības programmas paredzēto pasākumu kvalitātes kontroli. Dzeramā ūdens kvalitātes kontroli veic Veselības ministrijas pakļautībā esošie Vides veselības centri.

Latvijas Lauksaimniecības konsultāciju un izglītības atbalsta centrs (turpmāk — LLKC) organizē noslēgtā sadarbības līguma ietvaros pasākumus Zemkopības ministrijas padotībā esošajās iestādēs strādājošo darbinieku un zemnieku izglītošanai, to kvalifikācijas paaugstināšanai, pilnveido izglītības programmas un sagatavo mācību un metodisko literatūru. Zemkopības ministrijas parakstītajā sadarbības līgumā ar LLKC paredzētajos kvalifikācijas celšanas pasākumos lauksaimniekiem ir iekļautas tēmas: "Videi draudzīga lauksaimniecība", "Lauku attīstība", "Veterinārie un pārtikas jautājumi" un citi. Šajās tēmās tiek apskatīti jautājumi par lauksaimniecības radīto piesārņojumu un sniegta informācija par ministrijas un valdības pasākumiem, kas veicami piesārņojuma samazināšanai. LLKC Lauksaimniecības konsultāciju biroji darbojas 26 rajonos.

Atbildīgās institūcijas	
Īpaši jutīgo teritoriju apsaimniekošanas pasākumu koordinācijas padome	— Koordinē nitrātu piesārņojuma samazināšanas un novēršanas Rīcības programmas izstrādi, izpildi un atjaunošanu.
	— Sniedz ieteikumus valsts pārvaldes institūcijām valsts politikas veidošanā, lai novērstu lauksaimnieciskās darbības izraisītu piesārņojumu ar nitrātiem.
Zemkopības ministrija	— Izstrādā Rīcības programmu, izvērtē tās ieviešanas efektivitāti un atskaitās Eiropas Komisijai par Rīcības programmas izpildi.
	— Izstrādā mācību programmu un veic to zemes īpašnieku un lietotāju izglītošanu, kuri lauksaimnieciskās darbības veic atbilstoši labas lauksaimniecības prakses nosacījumiem.
	— Ar ministra rīkojumu apstiprina labas lauksaimniecības prakses nosacījumus.
	— Informē Eiropas Komisiju par apstiprinātajiem labas lauksaimniecības prakses nosacījumiem.
	— Sniedz savas kompetences ietvaros nepieciešamo informāciju par programmas izpildi Latvijas Vides aģentūrai ziņojuma Eiropas Komisijai sagatavošanai.

	— Iesniedz Ministru kabinetam priekšlikumus par nepieciešamajiem Rīcības programmas grozījumiem vai jaunu rīcības programmas projektu.
Agroķīmisko pētījumu centrs	— Veic augsnes agroķīmisko izpēti un uztur augsnes agroķīmisko īpašību datu bāzi. — Veic augsnes minerālā slāpekļa monitoringu; uzkrāj elektroniskā veidā monitoringa datus, kuri ir brīvi pieejami. — Veic kūtsmēsļu paraugu analīzi un pilnveido kūtsmēsļu normatīvus.
Lauku atbalsta dienests	Administratīvais atbalsts un Eiropas Savienības atbalstu lauksaimniecībai, pieņem un izvērtē pieteikumus (projektus) atbalsta saņemšanai; veic izmantotā atbalsta uzskaiti un izlietošanas kontroli (zemes īpašniekiem un lietotājiem ir pienākums sniegt Lauku atbalsta dienestam pieprasīto informāciju).
Vides ministrija un vides ministrijas padotās institūcijas	— Nosūta ziņojumu Eiropas Komisijai par noteiktajām īpaši jutīgajām teritorijām (reizi četros gados). — Pārskata īpaši jutīgo teritoriju robežas (vismaz reizi četros gados). — Nosūta Eiropas Komisijai ziņojumu par īpaši jutīgās teritorijas robežas grozījumiem (sešu mēnešu laikā no robežas grozījumu apstiprināšanas dienas). — Sniedz ziņojumu Eiropas Komisijai par pārrobežu piesārņojumu ar nitrātiem ietekmi uz īpaši jutīgajām teritorijām. — Apstiprina īpaši jutīgo teritoriju virszemes un pazemes un lauksaimniecisko noteču monitoringa programmu. — Kontrolē atbilstoši savai kompetencei Rīcības programmā noteikto prasību ievērošanu un monitoringa īstenošanu. — Izstrādā sadarbībā ar Zemkopības ministriju saskaņā ar likuma "Par piesārņojumu" MK noteikumus par vides prasībām dzīvnieku novietņu izveidei un darbībai.
Latvijas Vides aģentūra	— Izveido un uztur īpaši jutīgo teritoriju reģistru. — Koordinē un organizē virszemes un pazemes un lauksaimniecisko noteču monitoringa programmas izpildi. — Izstrādā un publicē ziņojumu par ūdens un augsnes aizsardzību pret lauksaimnieciskās darbības izraisīto piesārņojumu ar nitrātiem, norādot visu 2001.gada 18.decembra MK noteikumu Nr.531 noteikto prasību izpildi. — Nosūta ziņojumu Eiropas Komisijai par programmas izpildi.
Sabiedrības veselības aģentūra	— Veic dzeramā ūdens un peldūdeņu kvalitātes kontroli.

10. Pārskata sniegšanas un novērtēšanas kārtībā

Ministru kabineta 2001.gada 18.decembra noteikumi Nr.531 "Noteikumi par ūdens un augsnes aizsardzību no lauksaimnieciskās darbības izraisītā piesārņojuma ar nitrātiem" nosaka, ka Zemkopības ministrija un Vides ministrija ne retāk kā reizi četros gados izvērtē rīcības programmas efektivitāti, ņemot vērā šajos noteikumos noteiktā monitoringa un rīcības programmas pasākumu īstenošanas pārbaužu laikā iegūto datu atbilstību šo noteikumu 5.punktā minētajiem īpaši jutīgo teritoriju noteikšanas kritērijiem. Ja piesārņojums ar nitrātiem ir pārsniedzis šo noteikumu 5.punktā minētos īpaši jutīgās teritorijas noteikšanas kritērijus, Zemkopības ministrija un Vides ministrija izstrādā rīcības programmas grozījumus, iekļaujot rīcības programmā papildu pasākumus, ņemot vērā to ieviešanas izmaksas un efektivitāti.

Zemkopības ministrija nosūta Eiropas Komisijai ziņojumu par Rīcības programmā iestrādāto obligāto pasākumu izpildi.

Latvijas Vides aģentūra sagatavo pārskatu par monitoringa rezultātiem, kuri ietver šādu informāciju: lauksaimnieciskās darbības ietekmi uz vidi; ūdens kvalitātes ilglaicīgu pārmaiņu novērtējumu, kā arī virszemes saldūdeņu, upes grīvu un piekrastes ūdeņu eitrofiskā stāvokļa novērtējumu; izraisītā piesārņojuma ietekmi un slodzi ūdeņos, kuri atrodas īpaši jutīgajās teritorijās.

Vides ministrija nosūta Eiropas Komisijai ziņojumu par noteiktajām īpaši jutīgajām teritorijām — reizi četros gados, ziņojumu par īpaši jutīgās teritorijas robežas grozījumiem — sešu mēnešu laikā no robežas grozījumu apstiprināšanas dienas, ziņojumu par pārrobežu piesārņojumu ar nitrātiem ietekmi uz īpaši jutīgajām teritorijām — reizi četros gados.